

ТОЙ САМЫ ДОЎГІ ДЗЕНЬ...

МІНСК БАМБІЛІ...

За дзень да пачатку вайны жыхары сталіцы весела бавілі час: ва ўсіх парках і садах ладзіліся народныя гулянні, танцы, дзеці каталіся на атракцыёнах. Само надвор'е (а яно было надзвычай цёплым і сонечным) вымушала людзей кідаць свае надзённыя справы і выходзіць на вуліцы горада. Мінчане быццам прадчувалі, што гэ-та апошняя магчымасць павесяліцца. Аднак яны яшчэ не ведалі, што наперадзе — доўгія тры гады жыцця пад акупацыяй.

Камендант перадваенага Мінска палкоўнік Фёдар Багрэў 21 чэрвеня 1941 года некалькі разоў аб'язджаў на машыне горад. Апошні — каля дзвюх гадзін ночы. Людзі паступова разыходзіліся, за выключэннем маладых пар, якія не спяшаліся расставатца. Ваенны камендант адзін з першых даведаўся аб тым, што пачалася вайна. І калі ў дзевяці раніцы ён зноў ехаў па гарадскіх вуліцах, то з горыччу глядзеў на вясёлых і шчаслівых мінакоў: ніхто з іх яшчэ нават не падазраваў аб тым, якая трагедыя адбылася.

Асабліва моцна Мінск бамбілі на трэці дзень вайны. «24 чэрвеня каля 10 гадзін паветраны назіральнік паведаміў мне, што на горад ляціць «хмара» самалётаў, — успамінаў Фёдар Багрэў. — Я выйшаў на двор і ў бінокль убачыў вялікую групу самалётаў, якія пры набліжэнні да горада разышліся веерам, і на ўскраіну Мінска ўжо паляцелі бомбы. Налёты ішлі адзін за другім на працягу 2-3 гадзін. Горад у многіх месцах гарэў, пачалася паніка... На вуліцы ляжалі забітыя грамадзяне...»

Цудам засталася ў жывых мінчанка Надзея Хатчанка. У першы ж дзень вайны яе муж пайшоў на фронт. На трэці — бомба ператварыла ў разваліны яе хату. Так жанчына з двума малымі дзецьмі засталася

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Сям'я Барадзіных на будаўніцтве сваёй хаты ў Веццы (1946 год).

без даху над галавой і без сродкаў на існаванне. Як і многія, узяўшы сваіх дзяцей, яна падалася на Усход. Аднак нямецкія салдаты ішлі хутчэй, чым калоны бежанцаў. Многія вярталіся назад. У разбураны Мінск праз некалькі тыдняў прыйшла і Надзея Хатчанка.

«Цяжка было паверыць, што гэта быў мой горад, — пісала ў сваіх успамінах жанчына. — Ён, як і людзі, стаў незнавальным... Сэрца сціскалася пры выглядзе развалін і спусташэння. З абгарэлых хат глядзелі мёртвыя дзіркі аконных праёмаў, некаторыя будынкі былі гатовы васьць-вось абваліцца і прыкрыць сабой наваколле... Я верыла, што Перамога над ворагам будзе. Але ці дажывём мы да гэтага шчаслівага дня?»

Гэтай моцнай жанчыне ўдалося не толькі перажыць вайну. Яна актыўна змагалася з ворагам у Мінскім падполлі, а яшчэ здолела зберагчы і выхаваць пяцёрых дзяцей — дваіх сваіх і астатніх чужых, у тым ліку яўрэйскага хлопчыка, выратаванага з гэта.

ВАЙНА — ВАЧЫМА ДЗЯЦЕЙ

Вядома, самае пекла ў першы дзень вайны было ў Брэсцкай крэпасці. Яшчэ са школьных гадоў мы дакрамаемся да гісторыі гэтай легендарнай абароны, якая па

сваёй працягласці і мужнасці не мае аналагаў у свеце.

Калі пачалася вайна, Аляксандру Бабкову, сыну аднаго з ваеннаслужачых Брэсцкай крэпасці, было пяць гадоў. З самага ранку хлопчык быў пабуджаны жудасным грукатам. Бацькі ў спешцы збіраліся. Схапіўшы яго і маленькую сястрычку, яны выбеглі з дома і схаваліся пад навесам склада з бочкамі. Раптам туды ўляцела граната. Як сын вайскоўца, хлопчык ведаў, што ў такіх сітуацыях трэба рабіць: ён паклаў галаву на бацьку, які ўжо ляжаў на зямлі з перабітымі нагамі, і закрыв галаву рукамі. У лічаныя хвіліны загінула ўся яго сям'я. Хлопчык застаўся адзін...

— Як гэта ні дзіўна, выратаваў яго нямецкі салдат, — расказвае **загадчыца аддзела ваенна-франтавой гісторыі Белдзяржмузея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Святлана ПРЫБЫШ**. — Пакуль ён нес дзіця на руках, хлопчык пачаў яму расказваць, дзе яны жылі, як забіла маці, сястру, бацьку. Ён тады яшчэ не ведаў, што гэта немец. Той занёс параненага хлопчыка на перавязачны пункт. Потым Аляксандра адправілі ў шпіталь, дзе без наркозу зрабілі аперацыю. Саша Бабкоў вайну перажыў. Сімвалічна, што калі ён дасылаў свае ўспаміны ў музей, то з'яўляўся студэнтам Мінскага медыцынскага інстытута.

Таня Дыла перад вайной скончыла 9 класаў 4-й школы Мінска. Дзяўчынка марыла аб тым, як яна весела правядзе летнія канікулы са сваімі сябрамі. Аднак лёс распарадзіўся інакш... 22 чэрвеня ўсю раніцу яна правяла ў садзе: даглядала за кветкамі, агародам, загарала — і раптам страшная навіна. Дзяўчына не магла ў гэта паверыць: ім заўсёды казалі, што калі і будзе вайна, то адназначна не на нашай тэрыторыі. Таня верыла ў тое, што яшчэ некалькі дзён — і ўсё будзе як раней. Аднак па-ранейшаму ўжо не будзе ніколі...

Увечары, па яе ўспамінах, у горадзе пачалі з'яўляцца бежанцы з прыгранічных раёнаў. Галодныя, знясіленыя, брудныя, яны размяшчаліся на лаўках у парку, каля Дома афіцэраў. Бяда ў Мінск прыйшла з першай масіраванай бамбардзіроўкай. Многія людзі хаваліся ў падвалах, якія сталі іх магільні: дамы гарэлі, падалі, і выбрацца адтуль ужо было немагчыма.

джаўся: у яго была пуцёўка на вываз тавара з нейкага склада. Аднак пад напорам Пятра Дылы ён здаўся: дзяцей пагрузілі ў кузаў. Так яны выехалі з палаючага Мінска. Тацяна таксама была ў гэтай машыне.

У іх быў доўгі шлях у эвакуацыю. Спачатку Пётр Дыла планавалі спыніцца ў Смаленску, але горад гарэў. Яны дабраліся да Куйбышкаўскай вобласці, дзе і перажылі вайну, — так адзін доктар выратаваў жыцці больш чым 60 дзяцей. Пасля вайны яны ўсе вярнуліся ў Мінск. Многім з іх Пётр Дыла праз аб'явы ў газетах дапамог знайсці бацькоў.

З Нінай Сакаловай, якая разам з маці і сястрой арганізавала эвакуацыю племяннага студэнта калгаса «Пралетарская Перамога» Веткаўскага раёна, аўтар гэтай публікацыі была знаёма асабіста. Адказнай за эвакуацыю 700 кароў, 300 авечак і 14 коней была яе маці, Пелагея Барадзіна — перадавік гаспадаркі, гераіня тагачасных газет. Фарміра-

іх дахам стала неба, а ложкам — трава. Вельмі цяжка было знаходзіць дзённыя і начныя стаянкі для жывёл, забяспечваць іх кормам і вадой. Малако яны здавалі дзяржаве на прыдарожных пунктах, а таксама аддавалі параненым салдатам. «У нас было цыганскае жыццё, ды і жылі мы горш, чым цыгане, — раскавала Ніна Сакалова. — У іх быў брызент, а мы ўвесь час — пад адкрытым небам: і ў спякоту, і ў дождж. Адноўчы паглядзелася ў люстэрка: твар быў увесь чорны ад пылу».

Пяць месяцаў у дарозе. Пяць пройдзеных абласцей: Гомельская, Арлоўская, Курская, Варонежская і Саратаўская. Шлях даўжынёй у паўтары тысячы кіламетраў. Амаль уцалелы статок. І ўсё гэта дзякуючы 14 чалавекам — жанчынам і падлеткам. Ці не подзвіг?! Аднак узнагарод удзельнікі эвакуацыі так і не атрымалі... Толькі галоўнай для іх узнагародай стала жыццё — уся сям'я Барадзіных

Цярэспальская вежа Брэсцкай крэпасці пасля баёў 1941 года.

Бацька Тацяны з'яўляўся загадчыкам ясляў-ізалятара № 43 у Мінску. Горад гарэў, дзяцей трэба было эвакуіраваць. Аднак ніякіх указанняў не паступала, і тады Пётр Дыла ўзяў усю адказнасць на сябе. Урач спыніў на дарозе грузавік і напасіў кіроўцу забраць дзяцей. Той не пага-

вала брыгаду таксама яна. Усяго — 14 чалавек: дзесяць камсамольцаў-падлеткаў і чатыры жанчыны.

Рухаліся па прыфрантавых і тылавых дарогах. Летам пераадоўвалі па 20 кіламетраў у дзень, позняй восенню і зімой не праходзілі і пятнаццаці.

(маці Пелагея з дочкамі Нінай і Раісай, сын Пётр, які прайшоў усю вайну) сустрэліся ў роднай Веццы і разам адбудавалі дом.

Вераніка КАНЮТА.
Фота з архіва
Белдзяржмузея
гісторыі Вялікай
Айчыннай вайны.

ВЫРАТАВАЦА ЁДАЛОСЯ ТОЛЬКІ ТРАІМ

У Докшыцкім раёне пройдзе абласная акцыя памяці знішчаных фашыстамі вёсак

У мемарыяльным комплексе «Шунеўка» ў Докшыцкім раёне 22 чэрвеня роўна ў 4 гадзіны раніцы пачнецца акцыя памяці «Дарогамі спаленых вёсак» у памяць пра знішчаныя фашыстамі вёскі і сёлы Віцебскай вобласці.

Як паведамілі карэспандэнту «Звязды» ў адзеле ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Докшыцкага райвыканкома, у акцыі будуць удзельнічаць аўтаклубы вобласці. Прадстаўнікі кожнага раёна прывяжуць карту спаленых вёсак свайго рэгіёна, раскажуць, колькі іх было, колькі так і не паўстала з попелу. Перад пачаткам мітыngu-рэквіема для гасцей мерапрыемства правядуць

экспедыцыю па мемарыяльным комплексе, пабудаваным на месцы спаленай вёскі Шунеўка.

Ад вёскі не засталася і следу, калі туды 22 мая 1943 года раніцай уварваліся карнікі. Мірных жыха-

роў сагналі ў хлеў і падпалілі. Людзі прынялі пакутніцкую смерць, згараючы жывымі. Маленькіх дзяцей ад 1 да 6 гадоў фашысты кінулі ў глыбокі калодзеж. З зямлёй зраўнавалі 26 двароў, тады загінула 66 чалавек. Толькі траім шунеўцам цудам удалося выратавацца. Гэта сямігадовы хлопчык Валодзя Рудкоўскі, які знайшоў шчыліну ў палаючай адырыне і выслізнуў, уцёкшы пад градам куль у лес. А таксама Канстанцін Ананіч з дачкой Сонечкай, якія хаваліся ў зямлянцы ў лесе і засталіся незаўважанымі, калі фашысты прачэсвалі наваколлі ў пошуках жыхароў вёскі. Софія Ананіч (Шаблоўская) пасля жыла ў Мінску і яшчэ доўгія гады прыязджала на малую

радзіму — у вёску, ад якой захаваліся толькі гаротныя ўспаміны. Яна раскавала падростаючаму пакаленню, як удалося выжыць і якія зверствы ўчынялі захопнікі на нашай зямлі.

Удзельнікам акцыі таксама прадставяць тэатралізаваную пастаноўку, дзе пакажуць мірнае, даваеннае, жыццё Шунеўкі і яе трагедыю. Пасля правядзення мітыngu-рэквіема прадстаўнікі аўтаклубаў перададуць моладзі Докшыцкага раёна карты спаленых вёсак як знак пераемнасці пакаленняў. Гэтыя карты затым адправяцца ў Бягомльскі музей народнай славы. Завяршальным жалобным акордам мерапрыемства стане запальванне свечак памяці.